IL-MALTI

QARI LI TOĦROĠ
L-AKKADEMJA TAL-MALTI

Il-Ktieb għas-sena 1990 **Is-66 sena**

Editorjal

Ħarsa lura u oħra 'l quddiem!

Is-sebgħin anniversarju mit-twaqqif ta' l-Għaqda tal-Kittieba tal-Malti, magħrufa aktar illum bħala l-Akkademja tal-Malti, huwa żmien biex wieħed jieqaf jaħseb u jagħmel eżami tal-kuxjenza. Il-Maltin kollha, u magħhom ħuthom imseħbin f'din l-Għaqda, għandhom iħarsu lura b'sodisfazzjon lejn dawn is-snin li għaddew minn fuqha għaliex hija ma naqsitx milli taqdi dmirha u ma twettaqx l-Għaqda, l-Akkademja, ma għandha għax tħoss l-ebda rimors għax dawn kienu 70 sena ta' ħidma fejjieda li ma qatgħet qatt!

Waqt li d-dinja kollha, matul din is-sena, taħt it-tmexxija ta' l-UNESCO, qiegħda tagħmel ħidmiet siewja li jsarrfu fil-prattika s-Sena tal-Kitba, nieħdu l-okkażjoni biex niftakru u nfakkru lil kulħadd illi l-Għaqda tagħna fl-ewwel snin tagħha tat lil pajjiżna għodda indispensabbli għall-kitba – l-alfabett, is-sistema ta' l-ortografija u r-regoli tal-grammatika, li ġustament f'ilsien il-poplu jissejħu "il-Malti ta' l-Għaqda" u hekk huma magħrufa minn kulħadd.

Fi ħdan l-Għaqda tal-Kittieba tal-Malti, bis-sitta u tletin kittieb fit-twelid tagħha, inkitbu u għadhom jissieħbu l-aħjar kittieba, studjużi u sostenituri tal-Malti: anzi xi wħud minnhom qatgħu figura tajba ferm f'lingwi oħra wkoll. Bis-saħħa ta' l-Għaqda li llum il-Kostituzzjoni ta' Malta tħaddan dawk il-prinċipji li fil-bidu tat-twaqqif tagħha l-Għaqda tant issieltet għalihom. Għalhekk illum il-Malti, mertu għall-Għaqda, hu l-Ilsien Nazzjonali ta' Malta (art. 5) li jintuża fil-Parlament, fl-amministrazzjoni u fil-qrati tagħha. Anzi, jekk l-Istat Malti ntrabat bil-Kostituzzjoni li għandu jissalvagwardja l-patrimonju tan-Nazzjon (art. 9), l-Ilsien Malti m'huwiex l-aqwa patrimonju li għandu n-Nazzjon? Jagħmlu sewwa l-membri kollha tal-Parlament li jitħabtu u jistinkaw bil-fatti biex tissaħħaħ il-qagħda ta' l-ilsien Malti u l-identità nazzjonali Maltija.

Is-sena 1920 ħabtet fi żmien ta' prova għal ilsienna. Il-Malti kellu

ftit wisq ħbieb u sostenituri. Ried iħabbat wiċċu ma' bosta avversarji u l-battalji ma naqsu qatt. Kien hemm ukoll għadd ta' problemi oħra, fosthom il-*laissez faire* fl-ortografija, il-kwistjoni tal-lingwa bil-komplikazzjonijiet politiċi u edukattivi li ġabet magħha, l-opinjonijiet differenti u n-nuqqas ta' qbil bejn il-puristi, l-arabisti u l-progressisti. Iżda, minkejja kollox, l-Għaqda ħarġet bl-unuri u kisbet rebħa wara l-oħra.

Iżda issa, fis-sena 1990, jista' wieħed joqgħod kalm u trankwill u jibqa' ferħan bih innifsu u bir-rebħiet li nkisbu? Baqa' xi jsir? L-ilsien Malti għad baqagħlu egħdewwa? Fid-dieher ma għadx għandu avversarji militanti jaħdmu kontrieh minn naħat influwenti. Madankollu l-Malti għandu kankri oħra li qegħdin jifnuh irqiq irqiq u jekk dawn jitħallew jinfirxu, il-mard se jkun wieħed terminali.

Fl-1990 il-Malti għandu fuq naħa waħda l-bruda u t-traskuraġni. Dan jidher fil-kitba. Għad għandna wisq żbalji ta' l-ortografija. Ħafna mill-istudenti, mill-professjonisti u nies b'karigi importanti għadhom ma laħqux il-livell mixtieq li wieħed jistenna f'dan il-qasam. Għadna naraw ukoll wisq żbalji ta' l-ortografija fil-ġurnali, fil-lapidi u saħansitra fl-avviżi u fiċ-ċirkularijiet tal-Gvern. Possibbli li din hi problema li ma tistax tissolva?

Hawn ukoll ix-"xenomanija", wirt tradizzjonali ħtija ta' dik l-inferjorità li jġib miegħu l-kolonjaliżmu. Fl-imgħoddi kellna l-klassi li titkellem bit-Taljan, illum għandna dik li titkellem bl-Ingliż. Il-Malti jkollu jħabbat wiċċu mal-ksuħat artifiċjali fejn tidħol il-lingwa mitkellma. F'dan ir-rigward il-mezzi tax-xandir qegħdin jonqsu ferm minn dmirhom u b'hekk jagħmlu ħsarat enormi. Li kieku kellna napplikaw in-normi aċċettabbli ta' kif litterat għandu jitkejjel, ħafna mill-Maltin jistgħu jitqiesu semi-litterati, għax la jafu jiktbu u lanqas jesprimu ruħhom sewwa b'ilsienhom!

L-Akkademja tal-Malti hija kommessa li tibqa' taħdem favur il-kawża ta' l-Ilsien Malti. Għad hemm ħafna problemi. Aħna naraw fit-tagħlim u fit-tixrid tal-Malti, mhux is-sentimentaliżmu esaġerat, iżda l-valur intrinsiku tiegħu. Hu l-ilsien li bih il-Malti jaħseb, jesprimi ruħu, jitlob u jiżviluppa l-personalità tiegħu. Aħna, kif ukoll dawk kollha li ġew qabilna u kellhom l-ideal li għaddewh lilna, qatt ma daħlilna f'moħħna li nbarru minn pajjiżna t-tagħlim ta' lingwi oħra. Aħna rridu biss li l-Malti jieħu l-post li jixraqlu f'daru, ikun irrispettat, imħares bil-liġi u jkun il-mezz biex kull Malti jkun jista' jiżviluppa l-personalità tiegħu kompluta. Il-biża' li tinqered l-idjoma Maltija huwa serju u dan huwa abbinat ma' problemi oħra bħal, per

eżempju, il-post u l-importanza tal-Malti fil-kurrikulu, it-tagħlim tiegħu u l-kotba, l-aġġustament tat-*Tagħrif fuq il-Kitba Maltija*, il-lingwaġġ legali Malti, eċċ. jeħtieġu azzjoni immedjata.

Sebgħin sena wara t-twelid tagħha, tajna ħarsa lura lejn il-ħidma ewlenija ta' l-Għaqda tal-Kittieba tal-Malti. Radd il-ħajr kbir għal dan kollu jmur lil Ġużè Muscat Azzopardi u l-kittieba fundaturi, lill-imseħbin li matul is-snin ġeddu l-ħajja ta' l-Għaqda u lil dawk kollha li ħadmu id f'id magħha biex l-ideal tagħha jitwettaq f'Malta Maltija. Issa bil-qlubija l-Għaqda tagħna tħares 'il quddiem: l-Akkademja tal-Malti taf sewwa li għad baqgħalha x'tagħmel ħafna, u dan tagħmlu bil-ħila taż-żgħożija dejjem tiġġedded tagħha li bid-demm ta' membri u sostenituri ġodda jissaħħu t-tamiet għall-ġejjieni. Is-sena 1990 hija waħda kruċjali għax fis-sebgħin anniversarju mit-twaqqif ta' l-Għaqda tagħna, il-Malti reġa' sab ruħu f'salib it-toroq. Iżda bħal dejjem fl-imgħoddi, ilsienna għad għandu l-Akkademja li tħarsu u b'ħilitha kollha taħdem favur tiegħu.